

Zelfvertrouwen bij volwassen geadopteerden

Het belang van gevoelens ten aanzien van adoptie

Bachelorscriptie Gezinspedagogiek

Lieuwke Zwerver

S1192477

l.c.zwerver@umail.leidenuniv.nl

Gezinspedagogiek, voltijd

2013-2014

Scriptiebegeleider

Mw. D. Smeets

dsmeets@fsw.leidenuniv.nl

Universiteit Leiden

Afdeling Algemene en Gezinspedagogiek

Tweede lezer

Mw. S. van der Veek

sveek@fsw.leidenuniv.nl

Universiteit Leiden

Afdeling Algemene en Gezinspedagogiek

Inhoudsopgave

Samenvatting	p. 3
1. Inleiding en theoretisch kader	p. 4
2. Methode	p. 8
3. Resultaten	p. 11
4. Conclusie en discussie	p. 14
Referenties	p. 19

Ik verklaar hierbij dat de papieren en digitale versie van de bachelorscriptie 'Zelfvertrouwen bij volwassen geadopteerden. Het belang van gevoelens ten aanzien van adoptie' door Lieuwke Zwerver, s1192477, identiek zijn.

Samenvatting

In deze studie is gekeken naar de relatie tussen zelfvertrouwen van geadopteerden op volwassen leeftijd en de factoren leeftijd bij aankomst, gevoelens ten aanzien van adoptie, internaliserende en externaliserende gedragsproblemen. De participanten van dit onderzoek zijn afkomstig uit een steekproef van de vierde follow-up van de Sophia Longitudinale Adoptie Studie. De steekproef bestaat uit 115 personen, van 36-40 jaar oud. In dit onderzoek is gekeken of er adoptiespecifieke factoren van invloed zijn op de mate van zelfvertrouwen binnen de groep geadopteerden. Er bleek geen correlatie te zijn tussen leeftijd bij aankomst en zelfvertrouwen. Wel bleken er relaties tussen gevoelens ten aanzien van adoptie, internaliserende en externaliserende gedragsproblemen en zelfvertrouwen. Bij het kijken naar de samenhang tussen alle factoren samen en zelfvertrouwen bleek alleen internaliserende gedragsproblemen nog significant samen te hangen met zelfvertrouwen op volwassen leeftijd. Gevoelens ten aanzien van adoptie gaf maar een lichte, niet significante, stijging in de verklaarde variantie. De conclusie van dit onderzoek is dat de onderzochte adoptiespecifieke variabelen leeftijd bij aankomst en gevoelens ten aanzien van adoptie geen invloed hebben op zelfvertrouwen op volwassen leeftijd. Internaliserende gedragsproblemen is wel van invloed hierop. Voor gevoelens ten aanzien van adoptie is een vervolgonderzoek nodig om te onderzoeken of deze factor met een grotere steekproef wel significant gerelateerd is aan zelfvertrouwen van de geadopteerde.

1. Inleiding en theoretisch kader

In de jaren '70 van de vorige eeuw kwam in Nederland internationale adoptie op gang en in de jaren '80 waren Korea, Colombia en India de landen waaruit de meeste kinderen werden geadopteerd (Selman, 2006). Met de stijging van internationale adoptie, steeg ook de wetenschappelijke interesse in de ontwikkeling van adoptiekinderen. In 1986 werd de Sophia Longitudinale Adoptie Studie opgezet, waar de huidige studie onderdeel van uitmaakt. In deze studie werd de ontwikkeling van adoptiekinderen gevolgd van kindertijd tot inmiddels volwassenheid (Verhulst, Althaus, & Versluis-Den Bieman, 1990). Uit verschillende onderzoeken bleek de adoptie en het opgroeien in een adoptiegezin van invloed te zijn op het adoptiekind en adoptie bleek op sommige vlakken een risicofactor te zijn voor de ontwikkeling van het adoptiekind. Zo hebben internationaal geadopteerden meer gedragsproblemen dan niet-geadopteerden (Juffer, & Van IJzendoorn, 2005) en ook op cognitief gebied hebben geadopteerden weliswaar een grote inhaalslag ten opzichte van leeftijdsgenoten die achterblijven in tehuizen, maar blijft er een achterstand in schoolse vaardigheden en hebben geadopteerden meer leerproblemen dan niet-geadopteerden (Van IJzendoorn, Juffer, & Klein Poelhuis, 2005).

Op het gebied van zelfvertrouwen blijkt echter geen verschil te zijn tussen geadopteerden en niet-geadopteerden. Ondanks de gevolgen van vroege deprivatie door een tehuisopvoeding, een mogelijk gevoel van anders-zijn en gebrek aan kennis van de biologische afkomst, ontwikkelen geadopteerden een normatieve mate van zelfvertrouwen (Juffer, & Van IJzendoorn, 2007). De groep geadopteerden samengenomen wijkt dus wat betreft zelfvertrouwen niet af van niet-geadopteerden, maar zoals bij elke groep zijn er ook binnen de groep geadopteerden personen die een mindere mate van zelfvertrouwen hebben dan hun leeftijdsgenoten. Omdat het feit dat iemand geadopteerd is meespeelt in de ontwikkeling van deze persoon, kunnen er voor geadopteerden adoptiespecifieke factoren meespelen in het opbouwen van zelfvertrouwen. Om geadopteerden goed te kunnen begeleiden in hun leven, is het belangrijk om te weten hoe factoren die alleen meespelen bij geadopteerden van invloed zijn op de ontwikkeling van zelfvertrouwen.

Er is nog weinig bekend over de langetermijneffecten van adoptie. Aangezien internationale adoptie pas in de jaren '70 van de vorige eeuw op gang kwam en longitudinale onderzoeken pas daarna begonnen, bereiken de eerste groepen geadopteerden nu de volwassenheid. Ook op het gebied van zelfvertrouwen bij volwassen geadopteerden en de invloed van gevoelens ten aanzien van adoptie bij volwassen geadopteerden is dus nog maar weinig bekend. Het huidige onderzoek kan zorgen voor meer inzicht in de langetermijneffecten van adoptie op deze gebieden en kan daardoor

aangeven of er extra of speciale aandacht nodig is voor bepaalde groepen geadopteerden wat betreft de ontwikkeling van het zelfvertrouwen.

In dit onderzoek wordt de relatie bestudeerd tussen zelfvertrouwen en verschillende factoren. De adoptiespecifieke factoren die hierbij worden meegenomen zijn leeftijd bij aankomst en gevoelens van de geadopteerde ten aanzien van de adoptie. Ook zal de relatie met internaliserend en externaliserend probleemgedrag worden bestudeerd. Geadopteerden hebben namelijk ook in de volwassenheid een hogere mate van gedragsproblemen dan niet-geadopteerden (Tiemann, Van der Ende, & Verhulst, 2005). Als blijkt dat deze factoren samenhangen met zelfvertrouwen van de geadopteerden, zal worden bestudeerd welke factor het sterkst samenhangt met de mate van zelfvertrouwen van de volwassen geadopteerde.

Daarbij zal dit onderzoek zich richten op *globaal* zelfvertrouwen. Zelfvertrouwen zegt iets over hoe iemand zichzelf waardeert als persoon en zichzelf evalueert, de zelfevaluaties. Er kan onderscheid worden gemaakt tussen globale zelfevaluaties en domeinspecifieke zelfevaluaties (Harter, 1999). Bij domeinspecifieke zelfevaluaties gaat het erom in hoeverre een persoon weet wat zijn of haar capaciteiten zijn, bijvoorbeeld op het gebied van cognitie ('ik ben slim'), sport ('ik ben atletisch') of op sociaal gebied ('ik ben geliefd bij mijn vrienden'). Globale zelfevaluaties gaan over het globale karakter van de persoon ('ik ben als persoon de moeite waard'). De term zelfvertrouwen is geen samenvoeging van alle domeinspecifieke opvattingen van de persoon, maar zegt iets over de globale zelfevaluaties, dus over hoe de persoon zijn eigen karakter waardeert (Harter, 1999). Derhalve zal in dit onderzoek het globale zelfvertrouwen van geadopteerden worden bestudeerd.

Hoe iemand zichzelf waardeert en dus welke mate van zelfvertrouwen iemand heeft, komt voort uit interacties met verzorgers en andere belangrijke personen in de omgeving van de persoon, zoals familie en vrienden (Harter, 1999). Hoe anderen naar de persoon kijken wordt door de persoon geïnternaliseerd, waardoor deze reflecties van anderen persoonlijke opvattingen worden. Als de omgeving van de persoon positieve opvattingen heeft over de persoon (steunend, goedkeurend, verzorgend, liefdevol), ontwikkelt de persoon een positief intern werkmodel waardoor de persoon zich geliefd en competent voelt en een hoge mate van zelfvertrouwen heeft. Reageert de omgeving vooral negatief (afwijzend, straffend, verwaarlozend), dan zal dat leiden tot de ontwikkeling van een negatief werkmodel, wat zorgt voor een gevoel van incompetentie, zich niet geliefd en gewaardeerd voelen (Harter, 1999). Deze persoon zal weinig zelfvertrouwen ontwikkelen, wat kan leiden tot internaliserende gedragsproblemen zoals depressie (Harter, 1999) en externaliserende gedragsproblemen (Donnellan, Trezniewski, Robins, Moffitt, & Caspi, 2005). Geadopteerden hebben in hun vroege jeugd vaak een verwaarlozende en afwijzende omgeving meegemaakt, wat heeft

kunnen leiden tot een lage zelfwaardering en weinig zelfvertrouwen. Na de adoptie is de depriverende en verwaarlozende tehuissomgeving naar verwachting vervangen door een meer positieve, waarderende en liefdevolle gezinsomgeving. Deze instabiliteit in de vroege jeugd van de geadopteerde kan van invloed zijn op adoptiespecifieke factoren, waarvan in dit onderzoek wordt onderzocht of deze een verband hebben met zelfvertrouwen op volwassen leeftijd.

De eerste adoptiespecifieke factor die in dit onderzoek wordt bestudeerd in combinatie met zelfvertrouwen is leeftijd bij plaatsing. Deze factor zegt niet alleen iets over hoe oud het kind was toen het in het adoptiegezin aankwam, maar zegt vooral ook iets over hoe lang het kind in het land van herkomst is gebleven. In het land van herkomst heeft het kind veelal verwaarlozing en deprivatie meegemaakt in het tehuis. Het opgroeien in een tehuis zorgt voor een achterstand in de fysieke en cognitieve groei van het kind door een slechte interactie tussen verzorger en kind (Dobrova-Krol, Van IJzendoorn, Bakermans-Kranenburg, & Juffer, 2010). Echter, na de adoptie maakt het kind een totale inhaalslag in het adoptiegezin op verschillende gebieden: cognitief, fysiek, sociaal-emotioneel (Van IJzendoorn, & Juffer, 2006). Hoe langer het kind een tehuisopvoeding meemaakt, hoe groter de kans op het ontwikkelen van emotionele en gedragsproblemen (Verhulst et al., 1990). Als het kind na de adoptie in een stabiele en liefdevolle omgeving komt, is dit een protectieve factor voor de ontwikkeling, wat maakt dat hoe jonger het kind bij aankomst is, hoe kleiner het risico op problemen in de ontwikkeling (Van IJzendoorn et al., 2005). Echter op het gebied van zelfvertrouwen is geen effect gevonden voor leeftijd bij plaatsing, wat waarschijnlijk te maken heeft met het feit dat zelfvertrouwen zich vooral ontwikkelt in de adolescentie en dat geadopteerde kinderen dan op veel gebieden al een totale inhaalslag hebben gemaakt in de jaren dat ze in het adoptiegezin wonen (Juffer, & Van IJzendoorn, 2007). In dit onderzoek naar volwassen geadopteerden wordt dan ook verwacht dat er geen significant effect gevonden zal worden voor leeftijd bij plaatsing.

Een andere adoptiespecifieke factor waar in dit onderzoek naar gekeken zal worden, is gevoelens ten aanzien van de adoptie. Geadopteerd worden is een gebeurtenis die het leven van de geadopteerde totaal verandert en voor internationaal geadopteerden kan dit van grote invloed zijn op hun leven. Geadopteerden kunnen gevoelens van verlies ervaren bij het geadopteerd zijn, bijvoorbeeld het verlies van hun biologische ouders (Smith, & Brodzinsky, 2002) of problemen hebben met het fysiek anders-zijn door hun etnische afkomst (Juffer, & Tieman, 2009). In de volwassenheid kunnen gevoelens van verlies een belangrijk thema zijn in het leven, omdat deze mensen meer te maken krijgen met het overlijden van familie of vrienden, onvoltooide (carrière)doelen en fysieke veranderingen en achteruitgang (Penny, Borders, & Portnoy, 2007). Ook zorgt geadopteerd zijn voor veel onzekerheid rond de afkomst en biologische oorsprong en het verschilt per persoon hoe deze met de onzekerheid om gaat (Powell, & Afifi, 2005). Sommige

geadopteerden kunnen goed omgaan met het geadopteerd-zijn, terwijl andere geadopteerden het geadopteerd-zijn als stigmatiserend of beangstigend ervaren, wat ertoe kan leiden dat deze personen veel negatieve gevoelens (angst, verdriet, schaamte, boosheid) ervaren bij de adoptie (Smith, & Brodzinsky, 2002). Hoe iemand terugkijkt op de adoptie, kan van invloed zijn op hoe de persoon naar zichzelf kijkt en zichzelf waardeert. In de adolescentie is er een positieve relatie gevonden tussen de mate van zelfvertrouwen en positieve gevoelens ten aanzien van de adoptie (Tan, & Jordan-Arthur, 2012). Ook op volwassen leeftijd houden gevoelens ten aanzien van de adoptie positief verband met de mate van zelfvertrouwen (Mohanty, 2013). In dit onderzoek is de verwachting dat meer positieve gevoelens ten aanzien van de adoptie een relatie heeft met meer zelfvertrouwen.

Naast de genoemde adoptiespecifieke factoren zal ook het verband tussen zelfvertrouwen en gedragsproblemen worden onderzocht in dit onderzoek. Voorgaande onderzoeksresultaten over deze groep geadopteerden in de adolescentie en in de vroege volwassenheid tonen namelijk aan dat de groep internationaal geadopteerden significant meer psychiatrische en gedragsproblemen hebben dan niet-geadopteerden (Tieman et al., 2005; Verhulst et al., 1990). Vooral jongens tussen de 10 en 15 jaar hebben vaker gedragsproblemen die vallen in de klinische range (Verhulst et al., 1990). Voor jongvolwassenen is de kans op angststoornissen groter bij mannen en vrouwen, daarnaast is voor mannen de kans op stemmingsstoornissen groter (Tieman et al., 2005). Ook uit onderzoeken onder andere groepen geadopteerden blijkt dat kinderen en vooral jongens meer gedragsproblemen hebben (Stams, Juffer, Rispens, & Hoksbergen, 2000). Uit een onderzoek onder niet-geadopteerden blijkt dat mensen met minder zelfvertrouwen een vergrote kans hebben op het ontwikkelen van externaliserende gedragsproblemen, zoals agressie en antisociaal gedrag (Donnellan et al., 2005). Ook is er bij een groep geadopteerde kinderen een relatie gevonden tussen negatievere gevoelens met betrekking tot verlies van de biologische ouders en meer internaliserende gedragsproblemen, zoals depressie (Smith, & Brodzinsky, 2002). Een Zweedse studie naar geadopteerden op adolescentie leeftijd laat ook zien dat jongeren die meer problemen hebben op het gebied van de geestelijke gezondheid, ook meer identiteitsvragen hebben, wat van invloed is op het zelfvertrouwen (Cederblad, Höök, Irhammar, & Mercke, 1999). De verwachting in dit onderzoek is dan ook dat de groep geadopteerden met meer externaliserende en internaliserende gedragsproblemen vaker een verminderd zelfvertrouwen hebben.

Kortom, in dit onderzoek wordt het verband bestudeerd tussen enerzijds zelfvertrouwen en anderszijds leeftijd bij aankomst, gevoelens ten aanzien van adoptie en internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij volwassen geadopteerden. Vervolgens zal onderzocht worden welke van voorgenoemde factoren de sterkste samenhang vertoont met de mate van zelfvertrouwen

en of er bij geadopteerden dus daadwerkelijk adoptiespecifieke factoren samenhangen met de mate van zelfvertrouwen op volwassen leeftijd.

2. Methode

Procedure

Dit onderzoek is een onderdeel van de Sophia Longitudinale Adoptie Studie. Deze studie is begonnen in 1986 met 2148 buitenlandse adoptiekinderen die geboren zijn tussen 1972 en 1975. De kinderen waren toen 10-15 jaar oud (Verhulst et al., 1990). In de jaren 1989, 1999 en 2004 zijn er follow-up studies gedaan. De participanten waren toen op adolescentie en volwassen leeftijd. Van 2010 tot 2012 is er opnieuw contact opgenomen met alle participanten die aan het eerste meetmoment hebben meegedaan om deel te nemen aan een vierde follow-up. De steekproef bestond uit 930 respondenten, waarvan een aselechte steekproef van 115 respondenten is getrokken voor deze scriptie. De groep bestond uit 49 mannen en 66 vrouwen. De participanten aan dit onderzoek zijn geboren tussen 1972 en 1975, wat maakt dat ze ten tijde van deze follow-up tussen de 36 en 40 jaar oud waren, zie Tabel 1 voor de gemiddelde leeftijd. Op 4 personen na is iedereen voor het vierde levensjaar geadopteerd, waarbij 21,7 % in het eerste levensjaar en 31,3 voor het tweede levensjaar. Zie voor de gemiddelde leeftijd in maanden bij aankomst Tabel 1. Tachtig procent van de geadopteerden heeft een vaste relatie, 38% is gehuwd, 57% ongehuwd en de overigen zijn gescheiden of weduwnaar/weduwe. In totaal heeft 52% kinderen, waarvan het grootste gedeelte één of twee kinderen heeft, een enkeling drie of vier. De landen van herkomst van de geadopteerden is zeer divers, van Zuid-Oost-Azië (o.a. Zuid-Korea, India, Bangladesh) tot Zuid-Amerika (o.a. Colombia, Peru); zie Tabel 1 voor een beknopt overzicht van de landen van herkomst.

Tabel 1.

Frequenties achtergrondvariabelen

	Gemiddelde (SD)	Percentage
Leeftijd	38.43 (1.12)	
Geslacht	49 man	42,6%
	66 vrouw	57,4%
Leeftijd bij aankomst (maanden)	30.03 (18.16)	
Land van herkomst	Zuid-Korea: 51	44,3%
	India: 13	11,3%
	Colombia: 11	9,6%
	Bangladesh: 10	8,7%
	Indonesië: 5	4,3%
	Europa: 3	2,6%
	Overig: 22	19,2%

Dit onderzoek is een onderdeel van het vierde meetmoment van de Sophia Longitudinale Adoptie Studie, maar in dit onderzoek wordt enkel naar één meetmoment gekeken, wat maakt dat dit onderzoek een cross-sectioneel design heeft. Alle deelnemers van de vierde follow-up hebben verschillende vragenlijsten toegestuurd gekregen via de mail of per post. Deze hebben ze ingevuld en weer teruggestuurd, waarna ze zijn verwerkt door de onderzoekers. Voor dit onderzoek zijn naast enkele achtergrondvariabelen van de participanten uit de steekproef de gegevens van de vragenlijsten gebruikt die zelfvertrouwen, gevoelens ten aanzien van de adoptie en probleemgedrag meten.

Meetinstrumenten

Zelfvertrouwen. De Rosenberg Self-Esteem Scale (RSE) meet het globale zelfvertrouwen van de respondent (Rosenberg, 1965). De vragenlijst bestaat uit tien vragen die worden beantwoord door middel van een vierpuntsschaal, variërend van sterk mee oneens tot sterk mee eens. Voorbeelden van vragen zijn 'Over het algemeen genomen ben ik tevreden met mijzelf' en 'Af en toe voel ik mij absoluut nutteloos'. Om ervoor te zorgen dat een hoge score op alle items dezelfde betekenis hebben en de items dus opgeteld kunnen worden voor een totaal score, zijn er vijf items gehercodeerd. Een lage score staat voor een lage mate van zelfvertrouwen en een hoge score voor

veel zelfvertrouwen. De betrouwbaarheid van dit instrument in deze steekproef was voldoende, want de Cronbach's alpha is .89.

Gevoelens ten aanzien van de adoptie. Met de Adoption Loss Scale (ALS) wordt gemeten hoe de gevoelens van de geadopteerde zijn ten aanzien van de adoptie, het niet-opgroeien bij de biologische ouders en in hoeverre ze gelukkig kunnen zijn als ze hun biologische ouders niet kennen. Deze vragenlijst is voor dit onderzoek ontwikkeld en er zijn nog geen onderzoeken gedaan naar de validiteit en de betrouwbaarheid van dit meetinstrument. Bij deze vragenlijst kan de respondent kiezen tussen twee tegengestelde stellingen, waarvan de ene links staat en de andere rechts. Bij de stelling die het meest op de respondent van toepassing is, geeft hij of zij aan zich er helemaal in te kunnen vinden (score 1 bij de linkse stelling of 4 bij de rechtse) of zich er een beetje in te kunnen vinden (score 2 bij de linkse of 3 bij de rechtse). Bijvoorbeeld de twee stellingen: 'Sommige geadopteerden voelen zich goed als ze denken aan hun biologische ouders' en 'Andere geadopteerden voelen zich verdrietig of raken overstuur als ze denken aan hun biologische ouders'. Als de respondent neigt naar de eerste stelling, heeft deze dus positievere gevoelens ten aanzien van de adoptie dan als de respondent neigt naar de tweede stelling. De vragenlijst bestaat uit 10 vragen die worden gecodeerd aan de hand van een vierpuntsschaal. Een hoge score staat, na hercodering van vier items, voor positieve gevoelens ten aanzien van de adoptie. De Cronbach's alpha van de ALS in deze steekproef was .86, wat maakt dat de vragenlijst voldoende betrouwbaar is.

Probleemgedrag. Externaliserend en internaliserend probleemgedrag is gemeten met de Adult Self Report (ASR; Achenbach, Bernstein, & Dumenci, 2005). Dit meetinstrument bestaat uit 126 vragen, die emotionele en gedragsproblemen meten. De vragen worden beantwoord met een driepuntsschaal (0-2), die loopt van 'helemaal niet' tot 'duidelijk of vaak'. Een hoge score geeft dus aan dat het gedrag vaker voorkomt. Voor dit onderzoek is enkel gebruik gemaakt van de subschalen externaliserend probleemgedrag en internaliserend probleemgedrag van de ASR.

Statistische analyses

Om te onderzoeken of leeftijd bij aankomst, probleemgedrag en gevoelens ten aanzien van de adoptie samenhangen met zelfvertrouwen, is er gekeken naar de correlaties tussen de verschillende factoren en de mate van zelfvertrouwen. Vervolgens is er door middel van een regressieanalyse gekeken welke factor het sterkst samenhangt met de mate van zelfvertrouwen van de volwassen geadopteerde. Om gebruik te kunnen maken van de toetsen voor correlatie en regressie is allereerst gekeken naar de missing variabelen en of de verdelingen normaal zijn. De resultaten van bovenstaande toetsen worden hieronder beschreven.

3. Resultaten

Beschrijvende statistiek

Bij de afhankelijke variabele, de mate van zelfvertrouwen, waren er vijf ontbrekende scores. Bij analyses waarbij de afhankelijke variabele zelfvertrouwen gebruikt werd, was de N dus 110. Bij gevoelens ten aanzien van de adoptie waren er 4 ontbrekende scores en bij externaliserend en internaliserend probleemgedrag waren er twee ontbrekende scores. Eén persoon had ontbrekende scores bij zelfvertrouwen, probleemgedrag en gevoelens ten aanzien van adoptie.

De gemiddelde scores van alle variabelen zijn terug te vinden in Tabel 2. De verdeling van de mate van zelfvertrouwen was niet normaal en scheef naar rechts, hetzelfde geldt voor de verdeling van leeftijd bij aankomst. Ook de verdeling van de gevoelens ten aanzien van de adoptie was niet normaal, maar nu scheef naar links. Beide verdelingen van probleemgedrag waren scheef naar rechts. Bij de scores op internaliserend probleemgedrag was een uitbijter. De scheve verdelingen werden echter niet veroorzaakt door de uitbijter, daarom is ervoor gekozen om deze toch mee te nemen in de analyses. De toetsen die hieronder staan beschreven vereisen een normale verdeling, maar in het kader van de bachelorscriptie is ervoor gekozen om met deze toetsen te werken, ondanks dat de verdelingen niet normaal zijn.

Tabel 2.

Beschrijvende statistiek van de variabelen

	N	Gemiddelde (SD; min., max.)	Mediaan	Skewness (SE)	Kurtosis (SE)
Zelfvertrouwen	110	32.99 (5.54; 19, 40)	34	-.62 (.23)	-.42 (.46)
Leeftijd aankomst (maanden)	115	30.03 (18.16; 1, 100)	30	.63 (.23)	1.52 (.45)
Gevoelens adoptie	111	30.75 (6.99; 13, 40)	32	-.36 (.23)	-.94 (.46)
Externaliserend probleemgedrag	113	14.27 (6.24; 7, 40)	13	1.49 (.23)	2.87 (.45)
Internaliserend probleemgedrag	113	13.64 (9.96; 3, 67)	11	2.05 (.23)	6.84 (.45)

Analyses

Allereerst is bekeken of achtergrondvariabelen van invloed waren op de mate van zelfvertrouwen, waarvoor verschillende onafhankelijke t-toetsen zijn uitgevoerd. Hieruit bleek dat

mannen en vrouwen niet significant anders scoorden op zelfvertrouwen, de p-waarde was .76. Ook verdere achtergrondvariabelen gaven geen significante verbanden aan met zelfvertrouwen.

Ook voor leeftijd bij aankomst is geen relatie gevonden met de mate van zelfvertrouwen van de geadopteerde. De Pearson Correlation is terug te vinden in Tabel 3, deze was niet significant. De leeftijd waarop het kind aankomt in het gezin hing dus niet samen met de mate van zelfvertrouwen op volwassen leeftijd.

Vervolgens is door middel van correlaties getoetst of gevoelens ten aanzien van adoptie, internaliserend probleemgedrag en externaliserend probleemgedrag samenhangen met zelfvertrouwen. Er is een positieve correlatie gevonden tussen de gevoelens ten aanzien van de adoptie en de mate van zelfvertrouwen, welke significant was bij een p-waarde van <.001 (Tabel 3). Dit geeft aan dat meer positieve gevoelens ten aanzien van de adoptie samenhangt met meer zelfvertrouwen. Ook externaliserend en internaliserend probleemgedrag waren beide significant gecorreleerd aan het zelfvertrouwen (zie Tabel 3). Iemand met een hogere score op deze twee schalen had een lagere score op zelfvertrouwen, wat betekent dat iemand met meer gedragsproblemen een lagere mate van zelfvertrouwen heeft.

Tabel 3.

Correlaties tussen alle onderzochte variabelen

	1	2	3	4	5
	<i>r</i>	<i>r</i>	<i>r</i>	<i>r</i>	<i>r</i>
1. Zelfvertrouwen	-				
2. Leeftijd aankomst	-.10	-			
	.28				
3. Gevoelens adoptie	.41**	-.14	-		
	.00	.14			
4. Externaliserend probleemgedrag	-.51**	.05	-.34**	-	
	.00	.58	.00		
5. Internaliserend probleemgedrag	-.67**	.06	-.40**	.73**	-
	.00	.56	.00	.00	

Noot. N varieerde van 108 tot 113.

**p<.01

Om te toetsen welke factor het sterkst samenhangt met de mate van zelfvertrouwen, is er een hiërarchische regressie uitgevoerd, met als afhankelijke variabele de mate van zelfvertrouwen. In het eerste model zijn de achtergrondvariabelen leeftijd bij aankomst, leeftijd en geslacht ingevoerd. In model 2 zijn internaliserend en externaliserend probleemgedrag daaraan toegevoegd. Vervolgens is in model 3 gevoelens ten aanzien van de adoptie toegevoegd, wat dus de adoptiespecifieke factor is waarvan verwacht wordt dat deze het sterkst zal samenhangen met het zelfvertrouwen van een volwassen geadopteerde.

De verklaarde variantie van het hele model was 48%. Model 1, met de achtergrondvariabelen, had een verklaarde variantie van 1%. Door het toevoegen van probleemgedrag in model 2 kwam hier 45% verklaarde variantie bij, met een p-waarde van $<.001$. In model 3, met het toevoegen van de gevoelens ten aanzien van adoptie, kwam er nog 2% verklaarde variantie bij met een p-waarde van $.06$. In Tabel 4 is te zien welke factoren significant gerelateerd zijn aan zelfvertrouwen. Hierin is te zien dat internaliserend probleemgedrag als enige nog significante negatief samenhangt met zelfvertrouwen en daarmee ook het sterkst samenhangt met de mate van zelfvertrouwen van de volwassen geadopteerde. Gevoelens ten aanzien van de adoptie is in de regressieanalyse niet significant, zie Tabel 4. De p-waarde van $.06$ geeft echter wel een trend aan, wat betekent dat geadopteerden met meer positieve gevoelens wellicht meer zelfvertrouwen hebben. Het toevoegen van deze variabele zorgt wel voor een lichte toename in de verklaarde variantie, namelijk 2%, maar ook deze toename in verklaarde variantie is niet significant.

Tabel 4.

Regressieanalyse van adoptiespecifieke factoren en gedragsproblemen op zelfvertrouwen van geadopteerden.

Model	β	<i>P</i>	R ² change
1			.01
Geslacht	<.00	.98	
Leeftijd	.03	.80	
Leeftijd aankomst	-.09	.42	
2			.45**
Geslacht	.01	.87	
Leeftijd	.02	.84	
Leeftijd aankomst	-.06	.49	
Internaliserend	-.65	<.001	
Externaliserend	-.03	.82	
3			.02
Geslacht	.01	.94	
Leeftijd	-.01	.92	
Leeftijd aankomst	-.03	.73	
Internaliserend	-.60	<.001	
Externaliserend	-.01	.94	
ALS	.16	.06	

** *p* <.001

4. Conclusie en discussie

Over de ontwikkeling van zelfvertrouwen bij volwassen geadopteerden is nog niet veel bekend, omdat de eerste groepen geadopteerden die longitudinaal gevolgd werden pas nu de volwassenheid bereiken. In dit onderzoek is gekeken naar de samenhang tussen adoptiespecifieke factoren en zelfvertrouwen en daarnaast is gekeken welke factoren het sterkst samenhangen met het zelfvertrouwen van een geadopteerde op volwassen leeftijd. De conclusies van dit onderzoek zijn dat er een relatie is tussen aan de ene kant zelfvertrouwen en aan de andere kant de variabelen gevoelens ten aanzien van de adoptie, internaliserende gedragsproblemen en externaliserende gedragsproblemen. Er was geen relatie tussen zelfvertrouwen en leeftijd bij aankomst. Ook verdwenen de verbanden voor externaliserende gedragsproblemen en gevoelens ten aanzien van

adoptie grotendeels bij het controleren voor verschillende variabelen. De relatie tussen zelfvertrouwen en internaliserende gedragsproblemen bleek het sterkst.

Wat betreft de leeftijd bij aankomst bleek uit eerdere onderzoeken dat dit geen effect heeft op zelfvertrouwen (Juffer, & Van IJzendoorn, 2007). Er werd dus geen significante relatie verwacht en deze werd inderdaad niet gevonden. De levensfase waarin het kind werd geadopteerd had in deze studie dus geen effect op de ontwikkeling van het zelfvertrouwen en de mate van zelfvertrouwen op volwassen leeftijd. In deze studie is echter niet gekeken in welke mate een kind deprivatie en verwaarlozing heeft meegemaakt in de vroege jeugd. De omstandigheden in verschillende weeshuizen kunnen sterk verschillen per kind, instelling en land (Storsbergen et al, 2010). Leeftijd bij aankomst kan *samenhangen* met de mate van verwaarlozing die een kind meemaakt, maar staat niet gelijk aan het meten van verwaarlozing. In komende studies zou dan ook bestudeerd moeten worden of de mate van deprivatie in de vroege jeugd van invloed is op de mate van zelfvertrouwen, door deze mate van deprivatie direct te meten. Op basis van de resultaten van het huidige onderzoek kan voorlopig geconcludeerd worden dat kinderen die op latere leeftijd zijn geadopteerd geen speciale aandacht nodig hebben wat betreft de ontwikkeling van een normatieve mate van zelfvertrouwen.

Voor gevoelens ten aanzien van adoptie werd wel een significant verband verwacht en deze werd ook gevonden. Volwassen geadopteerden met meer positieve gevoelens ten aanzien van de adoptie hadden meer zelfvertrouwen en volwassenen met meer negatieve gevoelens ten aanzien van de adoptie hadden minder zelfvertrouwen. Dit komt overeen met eerdere onderzoeken bij geadopteerden, waar ook gevonden werd dat geadopteerden met meer positieve gevoelens over de adoptie meer zelfvertrouwen hadden (Mohanty, 2013; Tan, & Jordan-Arthur, 2012). Het is echter de vraag of dit verband specifiek is voor de gevoelens ten aanzien van de adoptie, of dat dit verklaard kan worden door het hebben van negatieve gevoelens in het algemeen. Uit onderzoek onder niet-geadopteerden blijkt namelijk dat mensen met weinig zelfvertrouwen minder moeite doen om zich beter te voelen en vinden dat ze het niet verdienen om positieve gevoelens te hebben (Wood, Heimpel, Manwell, & Whittington, 2009). Het verband tussen meer negatieve gevoelens ten aanzien van adoptie en minder zelfvertrouwen zou dus verklaart kunnen worden doordat geadopteerden met een lage mate van zelfvertrouwen meer neigen naar het hebben van negatieve gevoelens in het algemeen, dus ook met betrekking tot de adoptie.

Ook voor gedragsproblemen zijn er significante verbanden gevonden met zelfvertrouwen bij volwassen geadopteerden, namelijk hoe meer externaliserende en internaliserende gedragsproblemen iemand heeft, hoe minder zelfvertrouwen. Uit eerdere onderzoeken naar deze zelfde groep geadopteerden op adolescentie leeftijd en in de kindertijd bleek dit ook (Tieman et al,

2005; Verhulst et al., 1990), wat maakt dat dit een consistent verband is gedurende het leven van de geadopteerde. Ook onderzoeken naar niet-geadopteerden hadden eenzelfde conclusie als dit onderzoek, namelijk een negatief verband tussen gedragsproblemen en zelfvertrouwen (Donnellan et al., 2005).

Bovengenoemde significante verbanden vielen echter op een na weg nadat gelijktijdig de relatie tussen zowel leeftijd bij adoptie, gevoelens ten aanzien van adoptie, internaliserende gedragsproblemen, externaliserende gedragsproblemen en zelfvertrouwen werden bestudeerd. Alleen internaliserende gedragsproblemen bleek nog significant samen te hangen met de mate van zelfvertrouwen. Gevoelens ten aanzien van de adoptie en externaliserende gedragsproblemen bleken na het corrigeren niet meer significant. De significante samenhang tussen deze twee factoren afzonderlijk en zelfvertrouwen komt waarschijnlijk door de samenhang van deze twee factoren met internaliserende gedragsproblemen. Geadopteerden met meer negatieve gevoelens ten aanzien van adoptie en geadopteerden met meer externaliserend probleemgedrag, hebben ook vaker internaliserend probleemgedrag en in deze groepen zit dus een overlap. Het zou inderdaad zo kunnen zijn dat mensen die meer internaliserende gedragsproblemen, zoals depressies, hebben, daardoor meer negatieve gevoelens in het algemeen hebben en dus ook meer negatieve gevoelens ten aanzien van de adoptie en gedragsproblemen. Andersom zou het ook kunnen zijn dat meer negatieve gevoelens leiden tot meer internaliserende gedragsproblemen, zoals depressies. Een onderzoek onder niet-geadopteerde adolescenten liet zien dat automatische negatieve gedachten bij levensgebeurtenissen leiden tot meer emotionele en gedragsproblemen (Flouri, & Panourgia, 2014). Deze overlap zou dus kunnen verklaren waarom gevoelens ten aanzien van de adoptie en externaliserende gedragsproblemen geen samenhang vertoonden met zelfvertrouwen bij geadopteerden na correctie voor de andere factoren.

Voor gevoelens ten aanzien van adoptie werd echter wel een trend gevonden. Dit geeft aan dat hoewel deze factor in dit onderzoek niet samenhang met zelfvertrouwen, het wel waardevol zou kunnen zijn om vervolgonderzoek te doen naar de relatie tussen gevoelens ten aanzien van de adoptie en zelfvertrouwen. De steekproef van dit onderzoek was niet groot en een vervolgonderzoek met een grotere steekproef is nodig om meer te kunnen zeggen over dit verband. De trend die uit dit onderzoek bleek, zou met een grotere steekproef significant kunnen blijken, wat zou betekenen dat gevoelens ten aanzien van de adoptie wel een unieke bijdrage levert aan de mate van zelfvertrouwen. Er zal echter ook kunnen blijken dat de trend uit dit onderzoek verdwijnt en dat gevoelens ten aanzien van adoptie niet van invloed is op zelfvertrouwen. In dat geval zou de samenhang tussen gevoelens ten aanzien van adoptie en zelfvertrouwen en de lichte toename in verklaarde variantie die blijkt uit dit onderzoek verklaart kunnen worden door de grote overlap in de groep mensen met

meer internaliserende gedragsproblemen en meer negatieve gevoelens ten aanzien van adoptie, zoals hierboven beschreven. Kortom, om een duidelijke conclusie te trekken over gevoelens ten aanzien van adoptie zal er een vervolgonderzoek moeten komen met een grotere steekproef die uit kan wijzen of deze factor een unieke voorspeller is voor zelfvertrouwen of dat gevoelens ten aanzien van adoptie overlapt met internaliserende gedragsproblemen. Het zou voor vervolgonderzoek interessant kunnen zijn om dit longitudinaal te bekijken, om zo ook iets te kunnen zeggen over de richting van de samenhang tussen internaliserende gedragsproblemen en zelfvertrouwen, welke van de twee de oorzaak is en welke het gevolg.

Internaliserende gedragsproblemen bleek een sterkere samenhang te hebben met zelfvertrouwen dan externaliserende gedragsproblemen. Uit andere onderzoeken blijkt wel dat laag zelfvertrouwen kan leiden tot externaliserende gedragsproblemen (Donnellan, et al., 2005). De sterkere samenhang met internaliserende gedragsproblemen zou verklaard kunnen worden doordat bij geadopteerden internaliserende gedragsproblemen vaker voorkomen dan externaliserende gedragsproblemen en dat deze steekproef te klein was om de samenhang met externaliserende gedragsproblemen aan te tonen. Voorgaand onderzoek liet inderdaad zien dat internaliserende gedragsproblemen vaker voorkomen bij geadopteerden. Zo hebben meisjes doorgaans vaker internaliserende gedragsproblemen en jongens meer externaliserende gedragsproblemen, maar onder geadopteerden is er bij jongens een sterkere toename in internaliserende gedragsproblemen en een minder sterkere toename in externaliserende gedragsproblemen (Stams, et al., 2000). Een onderzoek onder Griekse geadopteerden die weinig tot geen deprivatie hebben meegemaakt in hun vroege jeugd, liet ook zien dat er geen toename was van (externaliserende) gedragsproblemen, maar jongens hadden wel vaker last van depressies (Storsbergen, Juffer, Van Son, & 't Hart, 2009).

Dit onderzoek heeft verschillende beperkingen die de resultaten kunnen hebben beïnvloed. Allereerst is in dit onderzoek gebruik gemaakt van toetsen die een normale verdeling vereisen, terwijl niet alle factoren normaal verdeeld bleken te zijn. In het kader van de bachelorscriptie is ervoor gekozen om toch met deze toetsen te werken, wat maakt dat de resultaten van dit onderzoek een vertekend beeld kunnen geven. Daarnaast is in onderzoek gebruik gemaakt van een kleine steekproef uit de hele groep participanten van de vierde follow-up. Wanneer de hele groep participanten van deze follow-up gebruikt wordt, zou dit duidelijkere resultaten op kunnen leveren. Ook zat er een uitbijter in de steekproef van dit onderzoek, waarbij ervoor gekozen is om die er niet uit te halen. Ten derde had dit onderzoek een cross-sectioneel design. Ondanks dat dit onderzoek een onderdeel was van een longitudinale studie, is alleen gebruik gemaakt van gegevens van één meetmoment en is niet gebruik gemaakt van gegevens van eerdere meetmomenten. Er kan daarom niets gezegd worden over de oorzaak-gevolg relaties. Ten vierde heeft dit onderzoek enkel gekeken

naar de invloed van twee adoptiespecifieke factoren en daarnaast naar de invloed van gedragsproblemen op zelfvertrouwen. Er kunnen nog veel meer (achtergrond)variabelen meespelen bij het ontwikkelen van zelfvertrouwen bij geadopteerden. Tot slot stond zelfvertrouwen in dit onderzoek voor de globale zelfevaluaties die de persoon over zichzelf heeft (Harter, 1999). Zoals ook in de inleiding is beschreven zijn er daarnaast domeinspecifieke zelfevaluaties, die kunnen verschillen van de globale zelfevaluaties. De resultaten van dit onderzoek kunnen dus maar beperkt worden gegeneraliseerd naar specifieke domeinen, zoals academische en sociale vaardigheden.

Ondanks deze beperkingen laat het huidige onderzoek duidelijk zien dat adoptiespecifieke factoren als leeftijd bij aankomst en gevoelens ten aanzien van de adoptie weinig invloed hebben op de mate van zelfvertrouwen bij volwassen geadopteerden. Omdat gevoelens ten aanzien van adoptie niet van grote invloed lijken te zijn voor de mate van zelfvertrouwen van de volwassen geadopteerden, suggereert dit onderzoek dat tijdens de ontwikkeling van geadopteerde kinderen geen extra aandacht besteed hoeft te worden aan deze gevoelens voor de stimulering van zelfvertrouwen. Wel zou er extra aandacht moeten worden gegeven aan geadopteerden met internaliserende gedragsproblemen, omdat voor hen wel blijkt dat dit kan leiden tot een mindere mate van zelfvertrouwen, wat schadelijk kan zijn voor de verdere (sociaal-emotionele) ontwikkeling. Voor vervolgonderzoek kan het interessant zijn om te onderzoeken welke (adoptiespecifieke) factoren de toename in internaliserende gedragsproblemen veroorzaken, om zo erachter te komen welke adoptiespecifieke factoren van invloed zijn op de mate van zelfvertrouwen bij geadopteerden. Voor nu lijkt adoptie op zich geen betekenisvolle factor te zijn voor geadopteerden in het bepalen van het zelfvertrouwen op volwassen leeftijd.

Literatuurlijst

- Achenbach, T. M., Bernstein, A., & Dumenci, L. (2005). DSM-oriented scales and statistically based syndromes for ages 18 to 59: Linking taxonomic paradigms to facilitate multitaxonomic approaches. *Journal of Personality Assessment, 84*, 49-63.
- Cederblad, M., Höök, B., Irhammar, M., & Mercke, A.M. (1999). Mental health in international adoptees as teenagers and young adults: An epidemiological study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 40*, 1239-1248.
- Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., Robins, R. W., Moffitt, T. E., & Caspi, A. (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior and delinquency. *Psychological Science, 16*, 328-335.
- Dobrova-Krol, N. A., Van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Juffer, F. (2010). Effects of perinatal HIV infection and early institutional rearing on physical and cognitive development of children in Ukraine. *Child Development, 81*, 237-251.
- Flouri, E., & Panourgia, C. (2014). Negative automatic thoughts and emotional and behavioural problems in adolescence. *Child and Adolescent Mental Health, 19*, 46-51.
- Juffer, F., & Tieman, W. (2009). Being adopted: Internationally adopted children's interest and feelings. *International Social Work, 52*, 635-647.
- Juffer, F. & Van IJzendoorn, M. H. (2005). Behavioral problems and mental health referrals of international adoptees: A meta-analysis. *American Medical Association, 293*, 2501-2515
- Juffer, F., & Van IJzendoorn, M. H. (2007). Adoptees do not lack self-esteem: A meta-analysis of studies on self-esteem of transracial, international and domestic adoptees. *Psychological Bulletin, 133*, 1067-1083.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York: The Guilford Press.
- Mohanty, J. (2013). Ethnic and racial socialization and self-esteem of Asian adoptees: The mediating role of multiple identities. *Journal of Adolescence, 36*, 161-170.
- Penny, J., Borders, L. D., Portnoy, F. (2007). Reconstruction of adoption issues: Delineation of five phases among adult adoptees. *Journal of Counseling & Development, 85*, 30-41.
- Powell, K. A., & Afifi, T. D. (2005). Uncertainty management and adoptees' ambiguous loss of their birth parents. *Journal of Social and Personal Relationships, 22*, 129-151.
- Rosenberg (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Selman, P. (2006). Trends in intercountry adoption: Analysis of data from 20 receiving countries, 1998-2004. *Journal of Population Research, 23*, 183-204.

- Smith, D. W., & Brodzinsky, D. M. (2002). Coping with birthparent loss in adopted children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *43*, 213-223.
- Sams, G. J. M., Juffer, F., Rispens, J., & Hoksbergen, R. A. C. (2000). The development and adjustment of 7-year-old children adopted in infancy. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *41*, 1025-1037.
- Storsbergen, H. E., Juffer, F., Van Son, M. J. M., & 't Hart, H. (2009). Internationally adopted adults who did not suffer severe early deprivation: The role of appraisal of adoption. *Children and Youth Services Review*, *32*, 191-197.
- Tan, T. X., & Jordan-Arthur, B. (2012). Adopted Chinese girls come of age: Feelings about adoption, ethnic identity, academic functioning, and global self-esteem. *Children and Youth Services Review*, *34*, 1500-1508.
- Tieman, W., Van der Ende, J., & Verhulst, F. C. (2005). Psychiatric disorders in young adult intercountry adoptees: An epidemiological study. *The American Journal of Psychiatry*, *162*, 592-598.
- Van IJzendoorn, M. H., & Juffer, F. (2006). The Emanuel Miller Memorial Lecture 2006: Adoption as intervention: Meta-analytic evidence for massive catch-up and plasticity in physical, socio-emotional, and cognitive development. *Child Psychology and Psychiatry*, *47*, 1228-1245.
- Van IJzendoorn, M. H., Juffer, F., & Klein Poelhuis, C. W. (2005). Adoption and cognitive development: A meta-analytic comparison of adopted and nonadopted children's IQ and school performance. *American Psychological Association*, *131*, 301-316.
- Wood, J. V., Heimpel, S. A., Manwell, L. A., & Whittington, E. J. (2009). This mood is familiar and I don't deserve to feel better anyway: Mechanisms underlying self-esteem differences in motivation to repair sad moods. *Journal of Personality and Social Psychology*, *96*, 363-380.
- Verhulst, F. C., Althaus, M., & Versluis-Den Bieman, H. J. M. (1990). Problem behavior in international adoptees: An epidemiological study. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *29*, 94-103.